

2.2 Bibliografické citace

Aby bylo odkazování v textu snazší (o tomto více v kapitole 2.3), je třeba, aby součástí odborného textu byl rovněž seznam použitých zdrojů. Aby takový seznam vůbec mohl vzniknout, je dobré pořizovat si o každém dokumentu, který jsme prostudovali, záznam v podobě bibliografické citace. Tento záznam musí obsahovat všechny údaje, na jejichž základě je pak možno příslušný literární pramen bezpečně a spolehlivě identifikovat. Proto jsou pro bibliografické citace stanovena pravidla, která je nutno dodržovat. Tato pravidla, tzn. obsah, formu a strukturu záznamů, stanoví norma ČSN ISO 690, *Informace a dokumentace — Pravidla pro bibliografické odkazy a citace informačních zdrojů* (2011). Pro srovnání a naznačení více možností uvádíme rovněž příklady podle normy APA (7th ed.).

2.2.1 Tištěné monografie (knihy)

V seminárních, bakalářských a diplomových pracích se používají tzv. zkrácené bibliografické citace, které musí obsahovat všechny následující prvky (v uvedeném pořadí):

- **autor**; za příjmením (které podle ČSN uvádíme VERZÁLKAMI) následuje čárka a mezera, rodné jméno píšeme iniciálami (možné je i uvedení plného jména); má-li dokument více autorů, uvádíme jejich jména obvykle podle toho, jak jsou otištěna na titulu, a připojíme „et al.“, případně „a kol.“ či „aj.“; jednotlivá jména se oddělují čárkou, za iniciálou se píše tečka (možná je rovněž varianta spojování jmen spojkou „a“, v těchto případech se další jména v pořadí uvádějí ve tvaru „jméno PŘÍJMENÍ“); jedná-li se o kolektivní monografii s uvedením editora nebo více editorů, uvádí se jména editorů doplněná o výraz „(ed.)“ nebo „(eds.)“; nelze-li spolehlivě určit autora, je prvním prvkem citace název;
- **název a podnázev publikace** (*kurzivou*); podnázev se připojuje po středníku nebo dvojtečce, případně připojíme také číslo části, pokud se jedná o vícesvazkovou publikaci;
- **pořadí vydání, pokud je jiné než 1. vydání**, se zapisuje výrazem použitým v publikaci; cizojazyčné označení vydání nepřekládáme (např. „5. přeprac. vyd.“; „2nd ed.“; „3. Aufl.“); výraz končí tečkou;
- **místo vydání**; pokud má publikace více míst vydání, uvádí se pouze název místa, který je uveden jako první; za uvedením místa vydání následuje dvojtečka a za ní mezera;

- **název nakladatelství nebo vydavatelství** se zapisuje tak, jak je uveden v publikaci; vynecháváme zkratky informující o právní subjektivitě („s. r. o.“ apod.); následuje čárka a mezera;
- **rok vydání** (pokud volíme Harvardský styl odkazování, viz dále, uvádí se za jménem autora); za rokem vydání následuje tečka a mezera;
- **standardní číslo** (ISBN), jehož uvedení je povinné u monografických publikací; není povinné, odkazujeme-li pouze na jejich části; nemá-li publikace ISBN, píšeme „ISBN neuvedeno“.

Pokud některý z požadovaných údajů není v citované publikaci uveden latinkou, je třeba údaj uvést formou transliterace.

PŘÍKLADY

ČSN ISO 690 (varianta s iniciálami)

Akademický slovník cizích slov. I. díl, A—K. Praha: Academia, 1995.

ISBN 80-200-0523-4.

Ottův slovník naučný: Ilustrovaná encyklopedie obecných znalostí.

28 sv. Praha: J. Otto, 1888—1909. ISBN neuvedeno.

PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. 3. aktualiz. vyd.

Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.

ZOUNKOVÁ, D. (ed.). *Zlatý fond her III: Hry a programy připravované pro kurzy Prázdninové školy Lipnice*. Praha: Portál, 2007.

ISBN 978-80-7367-198-3.

ČSN ISO 690 (Harvardský systém odkazování „autor—rok“)

SKALKOVÁ, J., 1999. *Obecná didaktika*. Praha: ISV. ISBN 80-85866-33-1.

STÖRIG, H. J., 1992. *Malé dějiny filozofie*. 2. rozšíř. vyd. Praha: ZVON.

ISBN 80-7113-058-3.

ČSN ISO 690 (varianta s plnými jmény)

KOLLÁRIKOVÁ, Zuzana a Branislav PUPALA (eds.). *Předškolní a primární pedagogika; Předškolská a elementárna pedagogika*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-585-7.

APA

Cohen, S. (2014). *Transformations of Time and Temporality in Medieval and Renaissance Art*. Leiden: Brill.

Nehyba, J., Lazarová, B., Kolb, D., Korthagen, F., Jarvis, P., Moon, J., ..., & Valenta, J. (2014). *Reflexe v procesu učení*. Brno: MUNI Press.

Plháková, A. (2009). *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Portál.

Sipiora, P., & Baumlin, J. S. (Eds.). (2002). *Rhetoric and Kairos: Essays in History, Theory, and Praxis*. Albany: State University of New York Press.

2.2.2 Kapitola v knize nebo příspěvek v tištěném sborníku

V případě, že se autoři kapitoly shodují s autory celé publikace, stačí za rok vydání doplnit umístění ve zdrojovém dokumentu (číslo kapitoly, název kapitoly a rozsah stran, na kterých je citovaná stať uvedena). V případě, že se autoři kapitoly nebo příspěvku neshodují s autory nebo editory celé publikace, je třeba na úvod doplnit (v uvedeném pořadí):

- **autora příspěvku;**
- **název příspěvku** (obyčejným písmem); za ním následuje tečka a výraz „In:“ (v); poté následují stejné položky jako v případě, kdy se autoři shodují, tj. identifikace celé publikace a **rozsah stran**, na kterých je citovaná stať uvedena.

PŘÍKLADY

ČSN ISO 690 (vybraná kapitola z knihy téže autorky, varianta s iniciálami)

NELEŠOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace*. Praha: Grada Publishing, 2005. Kapitola 3. Komunikace v učitelské přípravě, s. 58–76.

ČSN ISO 690 (kapitola z kolektivní monografie, různí autoři, varianta s iniciálami)

BULOVÁ, A. Komunikace sluchově postižených. In: VÍTKOVÁ, M. et al. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 1998, s. 63–67.

ČSN ISO 690 (Harvardský systém)

BULOVÁ, A., 1998. Komunikace sluchově postižených. In: VÍTKOVÁ, M. et al. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, s. 63–67.

ČSN ISO 690 (příspěvek ve sborníku, varianta s plnými jmény)

KLUFOVÁ, Pavla, Stanislav NĚMEČEK a Tomáš MUŽÍK. Mobilní laserové pracoviště. In: *Využití laserů v průmyslu*. Brno: Tribun EU, 2011, s. 83–86.

APA

Camara, W. J. (2004). Broadening criteria of college success and the impact of cognitive predictors. In Camara, W. J., & Kimmel, E. W. (Eds.), *Choosing students: higher education admissions tools for the 21st century* (53–79). New York: Routledge.

Janík, T., & Slavík, J. (2011). Učitel jako reflektivní praktik: podpora kvality realizace kurikula. In Janík, T., Slavík, J., Najvar, P., et al. *Kurikulární reforma na gymnáziích: od virtuálních hospic k videostudiím* (s. 30–41). Praha: Národní ústav pro vzdělávání.

2.2.3 Článek v tištěné seriálové publikaci (časopise)

Bibliografický záznam má v tomto případě tyto povinné náležitosti (v uvedeném pořadí):

- **autor**; není-li uveden autor, citace začíná názvem;
- **název článku** (standardním písmem); následuje tečka;
- **název periodika** (*kurzivou*);
- **rok vydání**;
- **ročník** (uvedený zkratkou „roč.“, „Vol.“ apod.) a **číslo výtisku** (uvedené zkratkou „č. “, „No.“ apod.); v případě ustáleného členění lze označení ročníku (svazku) a čísla výtisku vypustit a uvádět je ve tvaru např. „6(3)“, kdy tučně je zvýrazněn ročník a číslo výtisku je uvedeno v kulatých závorkách;
- **rozsah stran**, na kterých je článek uveden, vše odděleno čárkami; na samém konci záznamu se píše tečka.

Pozn.: Na rozdíl od odkazů na část knihy nebo sborníku se při odkazování na články v časopisech nepoužívá výraz „In:“.

PŘÍKLADY

ČSN ISO 690

Koncepce vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v České republice.

Učiteléské noviny, 1999, roč. 102, č. 22, s. 11–22.

MAREŠ, J., GAVORA, P. Interpersonální styl učitelů: teorie, diagnostika a výsledky výzkumů. *Pedagogika*, 2004, roč. 54, č. 2, s. 101–128.

ČSN ISO 690 (varianta se zkráceným zápisem)

MAREŠ, J., GAVORA, P. Interpersonální styl učitelů: teorie, diagnostika a výsledky výzkumů. *Pedagogika*, 2004, **54**(2), s. 101–128.

APA

Fendler, L. (2003). Teacher Reflection in a Hall of Mirrors: Historical Influences and Political Reverberations. *Educational Researcher*, 32(3), 16–25.

Sawyer, J. (1966). Measurement and prediction, clinical and statistical. *Psychological Bulletin*, 66(3), 178–200.

Višňovský, E., Kaščák, O., & Pupala, B. (2012). Pedagogický dualizmus teoretického a praktického: historické pozadie a súčasné ilúzie. *Pedagogická orientace*, 22(3), 305–335.

2.2.4 Legislativní dokumenty

PŘÍKLAD

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění platném k 2. 6. 2010.

2.2.5 Citace nepublikovaných textů

Ve spíše výjimečných případech, kdy je třeba odkázat na dosud nepublikovaný dokument, který není přístupný ani prostřednictvím internetu, se v bibliografickém záznamu uvádějí následující položky (v uvedeném pořadí):

- **příjmení a iniciály jména autora (autorů);**
- **název a podnázev** (*kurzivou*);
- **místo vzniku;**
- **rok;**
- **typ dokumentu** (např. „nepublikovaný rukopis“, „disertační práce“); v případě, že se jedná o kvalifikační práci, je třeba uvést také název vysoké školy, fakulty, případně katedry, a také jméno vedoucího práce.

PŘÍKLADY

ČSN ISO 690

NOVÁK, F. *Příspěvek k filosofii dějin*. Pardubice, 2010. Nepublikovaný rukopis.

STRÁNSKÁ, M. *Výchova ke kritickému postoji vůči hodnotám prezentovaným literárními hrdiny u čtenářů staršího školního věku*.

České Budějovice, 2006. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce L. Muchová.

APA

Brouk, H. (1977). *Motivace zaměstnanců* (nepublikovaná disertační práce). Univerzita Palackého v Olomouci.

2.2.6 Bibliografické citace elektronických dokumentů

Elektronické dokumenty jsou zdroje velmi rozmanité a také v čase velmi proměnlivé, o to více zde platí princip, že bibliografický záznam musí být **funkční**, tj. i když záznam nebude obsahovat všechny povinné údaje (protože nejsou k dispozici), musí být podle tohoto záznamu použitý zdroj dohledatelný. Bibliografický záznam by v ideálním případě měl mít tyto náležitosti (v uvedeném pořadí):

- **určení tzv. primární odpovědnosti**, tj. uvedení jména autora nebo organizace, který/která kvalitu informace garantuje; formální úprava jmen je stejná jako u tištěných dokumentů, jméno korporace se zapisuje ve formě, v jaké je uvedeno v prameni; není-li možné autorství dokumentu doložit, je dokument pro odborný text použitelný jen výjimečně a spíše v omezené míře;
- **název**; formální úprava názvu je stejná jako u tištěných zdrojů; není-li možné najít v elektronickém dokumentu nebo doprovodné dokumentaci žádný název, nahradí se název prvními slovy z dokumentu, po nichž následuje symbol vynechání „(...)“;
- **druh nosiče**; druh elektronického nosiče se uvádí v hranatých závorkách po názvu, např. „[online]“, „[CD-ROM]“ apod.; v případě potřeby je možno specifikovat spolu s druhem nosiče také druh dokumentu, např. „[online databáze]“, „[monografie na CD-ROM]“ apod.;
- **číslo vydání**; elektronické dokumenty jsou často aktualizovány; číslo nebo jiné označení pořadí vydání se zapisuje výrazy použitými v prameni, např. „5. vyd.“, „verze 3.5“ apod.;
- **místo vydání**; jméno města, ve kterém byla popisná jednotka vydána, se zapisuje v jazyce originálu tak, jak je uvedeno v prameni;
- **vydavatel**; není-li v prameni uveden žádný vydavatel, uvede se místo něj fráze „vydavatel neznámý“; u online dokumentů, které jsou přístupné prostřednictvím počítačové sítě, lze prvek „vydavatel“ vynechat, pokud jej nelze určit;
- **časové údaje**; obecně se **datum vydání** zapisuje tak, jak je uvedeno v prameni; byl-li elektronický dokument vydáván postupně a jeho vydávání skončilo, uvede se počáteční a konečné datum (např. „září 1990 — říjen 2001“); pokud vydávání není dosud ukončeno, uvede se datum počátku vydávání dokumentu následované pomlčkou a mezerou (např. „červen 1998 — “); kde je to možné, musí se za datem publikování uvést **datum citované aktualizace nebo revize** ve stejné formě jako v prameni (např. „posl. aktualizace 3. 10. 2003“, „rev. 1. března 1997“); neméně důležité je uvést **datum citování**; zejména u online

dokumentů, které jsou často aktualizovány, je důležité [v hranatých závorkách] uvést datum, kdy byl dokument skutečně viděn (např. „[cit. 3. září 1997]“, „[cit. 1997-09-03]“);

- **lokace uvnitř zdrojového dokumentu;** lokace části nebo příspěvku uvnitř zdrojového dokumentu se musí uvádět, pokud formát dokumentu obsahuje stránkování nebo ekvivalentní vnitřní referenční systém (např. „s. 5–21“, „ř. 100–150“);
- **dostupnost a přístupnost;** u online dokumentů musí být uvedena informace identifikující pramen s uvedením přesné lokace; tyto informace se označují slovy „Dostupné z:“;
- **standardní čísla** (ISBN, ISSN); má-li citovaná položka nějaké standardní číslo, musí se toto číslo zaznamenat.

Pokud je odkazováno na článek vydaný v odborném časopise, byť by byl přístup k němu získán z online databáze (např. EBSCO apod.), není nutné odkazovat na příslušnou databázi jako na elektronický zdroj, ale postačí standardní odkaz na článek v časopise (viz výše).

PŘÍKLADY

Bibliografické citace elektronických monografií, databází apod.

HOE, R. *A short history of the printing press and of the improvements in printing machinery from the time of Gutenberg up to the present day* [eBook]. Project Guttenberg, October 25, 2020 [pův. vyd. New York, 1902]. [cit. 2020-10-25]. Dostupné z: <https://www.gutenberg.org/files/63545/63545-h/63545-h.htm>.

Sborník příspěvků: Učitelé a jejich univerzitní vzdělávání na přelomu tisíciletí: mezinárodní konference 23.–25. září 1998 [online]. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 1999 [cit. 2001-01-24]. Dostupné z: <http://www.pedf.cuni.cz/svi/vydavatelstvi/ucitel/konfcz.html>.

MĚŠŤANOVÁ, Dana a Lenka, PROKOPOVÁ (ed.). *Architektura a stavitelství 2017: elektronický sborník příspěvků a prezentací studentské konference konané dne 20. 12. 2017* [DVD-ROM]. Praha: Ústav stavitelství II, Fakulta architektury ČVUT v Praze, 2017. ISBN 978-80-01-06370-5.

Bibliografické citace částí elektronických sborníků apod.

KUBŮ, P. Drogy na taneční scéně. In: *Komunitní spolupráce v ČR* [online]. Brno: I.E.S., 2003, s. 9 [cit. 2018-01-19]. Dostupné z: http://www.podaneruce.cz/data/files/sbornik_finalA5_36.pdf.

Bibliografické citace online článků a příspěvků

Od pondělí bude na 2. stupni ZŠ fungovat střídavá prezenční výuka [online].

Učitelské noviny, 9. 10. 2020 [cit. 2020-10-10]. Dostupné z:

<http://www.ucitelskenoviny.cz/?zprava=1076>.

JEŽEK, M. Životospráva je klíčová. Co dělat, abychom se vyhnuli mozkové mrtvici? [online]. *Lidovky.cz*, 22. října 2020 [cit. 2020-10-22].

Dostupné z: <https://www.lidovky.cz/relax/zdravi/zivotosprava-je-klicova-co-delat-abychom-se-vyhnuli-mozkove-mrtvici>.

A201014_144119_In-zdravi_ape?zdroj=vzbava_recombee.

ŠEVČÍKOVÁ, J., PLISCHKE, J. Vybrané aspekty profesního přesvědčení začínajících učitelů. *e-Pedagogium*, 2020, **20**(1), 7–15.

DOI: 10.5507/epd.2020.002.

Hlavní internetová stránka, internetové stránky organizace

Internetová jazyková příručka [online]. Praha: Ústav pro jazyk český

Akademie věd České republiky, 2008–2020 [cit. 2020-09-15].

Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/>.

2.2.7 Odkazy na Bibli a církevní dokumenty

Pro biblické odkazy v textu platí, že:

- ve studentských pracích se většinou používá způsob zápisu lokace aplikovaný v ekumenickém překladu; vždy je třeba zapsat, z jakého vydání citace pocházejí;
- značka názvu biblické knihy se od ostatních údajů odděluje mezerou;
- číselné údaje se píší arabskými číslicemi;
- za značkou názvu biblické knihy se uvádí číslo kapitoly a číslo verše oddělené čárkou bez mezer, např. „L 20,5“; u knih, které nejsou členěny na kapitoly, se uvádí pouze číslo verše, např. „3 J 5“;
- části veršů se odkazují malými písmeny latinské abecedy za číslem verše, např. „L 20,5b“, „Mt 12,3a“;
- citace veršů téže kapitoly jdoucích souvisle za sebou se vyznačuje čísly počátečního a koncového verše spojenými pomlčkou (nikoli spojovníkem, viz Příloha), např. „L 20,5–8“;
- citace veršů téže kapitoly nenavazujících na sebe se vyznačuje čísly citovaných veršů oddělenými tečkou bez mezer, např. „1 K 13,5.8“;

- citace veršů jdoucích za sebou a veršů na ně nenavazujících využívá kombinaci předešlých pravidel, např. „L 20,5.9—15“, „J 4,1—3.6“, „2 Tm 3,2—7.12—14“;
- citace veršů různých kapitol téže knihy jdoucích spojitě za sebou se vyznačuje číselnými lokacemi počátečního a koncového verše spojenými pomlčkou, např. „L 20,5—22,8“;
- nenavazující pasáže se vyznačují číselnými lokacemi příslušných veršů spojených středníkem a mezerou, např. „L 20,5; 22,8“; podobně se vyznačují i výčty citací veršů různých knih, např. „L 20,5; Mt 2,8“.

Odkazy na všeobecně známé církevní dokumenty a častěji citované tituly se doporučuje psát obvyklou nebo vhodně zvolenou zkratkou či značkou; za zkratkou dekretu se uvádí číslo článku, např. „AA 2“. Své zkratky mohou mít i odkazy na všeobecně známá díla církevních otců, viz konkrétní díla. Na konci seminární, bakalářské nebo diplomové práce se vždy uvádí **seznam použitých zkratk**.

Bibliografické citace Bible a církevních dokumentů se v závěrečném seznamu literatury uvádějí obdobně jako jiné publikace (viz výše).

PŘÍKLADY

Zkratky dokumentů 2. vatikánského koncilu

česká zkratka / latinská zkratka — český název dekretu / latinský název dekretu

AL / AA — Dekret o apoštolátu laiků / Apostolicam actuositatem

E / UR — Dekret o ekumenismu / Unitatis redintegratio

Zkratky dalších dokumentů

CIC — *Kodex kanonického práva*. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-082-6.
(*Codex iuris canonici*)

DS — DENZINGER, H., SCHÖNMETZER, A. *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*. Ed. 36. Freiburg im Breisgau: Herder, 1976. ISBN 84-254-086-2.

Odkazy uváděné v seznamu použité literatury

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Praha: Zvon, 1991.
ISBN 80-7113-009-5.

Dokumenty 2. vatikánského koncilu. Praha: Zvon, 1995.
ISBN 80-7113-089-3.

Kodex kanonického práva. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-082-6.

2.3 Jak v textu odkazovat na použité zdroje?

Vždy, když se přímo nebo nepřímo cituje jakýkoli zdroj (kniha, CD-ROM, internetové stránky apod.), musí být na tento zdroj odkázáno. Odkaz slouží k identifikaci publikace, z níž byla vybrána část textu, parafrázovaná myšlenka atd., a k přesnému vymezení její lokace v rámci zdrojové publikace. Odkazy můžeme (a) vytvářet formou tzv. **průběžných poznámek** (v podobě poznámek pod čarou,⁶ nebo v podobě vysvětlivek za textem kapitoly nebo jiného většího celku⁷); (b) vkládat **přímo do textu**, přičemž musí být splněno následující:

- odkaz musí obsahovat dostatek informací, pomocí nichž bude možné identifikovat příslušné bibliografické údaje v závěrečném seznamu použitých zdrojů;⁸
- v seznamu použitých zdrojů budou uvedeny zbylé údaje, pomocí kterých bude možné text jednoznačně určit;
- všechny odkazy budou provedeny **stejným způsobem**, tj. práce nebude obsahovat více forem odkazování.

2.3.1 Odkazování přímo v textu

Odkazy uváděné přímo v textu umísťujeme:

- do příslušné věty, vyžaduje-li to její stavba;
- za citovaný či parafrázovaný celek.

Na zdroj odkazujeme pomocí jména autora (jmen autorů), roku vydání a čísla citované strany, vše v kulatých závorkách. Je-li jméno autora použito jako součást průběžného textu, píše se před závorku.

Pokud používáme systém odkazování pomocí jména autora a roku vydání, jedná se o tzv. harvardský systém, který zároveň vyžaduje,

⁶ V Microsoft Word tuto funkci najdeme v menu Reference — Vložit poznámku pod čarou.

⁷ V Microsoft Word tuto funkci najdeme v menu Reference — Vložit vysvětlivku.

⁸ Pokud bude od téhož autora citováno více knih vydaných ve stejném roce, je třeba samotný odkaz doplnit, např. „Zbírál (2009a, s. 135)“. Pokud bude práce obsahovat více zdrojů od autorů téhož příjmení, opět musí dojít k odlišení, např. „Zbírál, R. (2009, s. 135)“. Obdobně je třeba postupovat vždy, protože jedněmi ze znaků jakéhokoli odborného textu jsou jeho přehlednost a jednoznačnost.

abychom do seznamu použité literatury zařadili údaj o roce vydání bezprostředně za jméno autora (viz výše).

PŘÍKLADY

Jak ostatně uvádí také Maňák (1998, s. 34): „(v)nější aktivita, jak ji postihujeme v učení a chování žáků, odráží aktivaci organismu, tj. jeho připravenost k činnosti, k výkonu.“

Podle Maňáka (tamtéž, s. 35–36) „(a)ktivizace žáka učitelem vytváří důležitý předpoklad pro žakovu samostatnou práci“.

ČSN ISO 690

„Vnější aktivita, jak ji postihujeme v učení a chování žáků, odráží aktivaci organismu, tj. jeho připravenost k činnosti, k výkonu“ (Maňák 1998, s. 34).

APA (vkládá čárku mezi jméno autora a rok vydání)

„Vnější aktivita, jak ji postihujeme v učení a chování žáků, odráží aktivaci organismu, tj. jeho připravenost k činnosti, k výkonu“ (Maňák, 1998, s. 34).

Pozor také na drobný, ovšem z hlediska citační etiky a přehlednosti citování podstatný detail: Pokud je odkaz v závorce před interpunkčním znaménkem (před tečkou), znamená to, že se jedná o parafrázi jedné věty. Pokud by se jednalo o parafrázi celého odstavce, musí být odkaz v závorce umístěn až za interpunkčním znaménkem (za tečkou ukončující poslední větu odstavce).

2.3.2 Metoda průběžných poznámek

Pro každý výrok nebo každou související skupinu výroků z textu se užívá jedno číslo poznámky (číslice zapsaná jako horní index v textu a příslušný text v poznámce pod čarou nebo v číslované vysvětlivce na konci příslušného oddílu textu). Z umístění indexu a formátování textu musí být patrné, kde text, na který je odkazováno, začíná a končí. Zároveň platí, že odpovídající poznámka může odkazovat na více než jeden dokument, tedy že poznámka není přímo rovna odkazu, ale může obsahovat i další zdroje nabídnuté pro srovnání nebo autorský komentář apod.

Odkaz by měl obsahovat jak **jméno autora**, tak **název** odkazovaného textu (není třeba uvádět podtitul), jak jsou uvedeny v bibliografické citaci,

doplněné, kde je to relevantní, o odpovídající **čísla stránek**, na kterých se nachází odkazovaný text. Dle výše uvedené zásady jednoznačné identifikace odkazovaného zdroje platí, že nejsou-li jméno autora a název samy adekvátní pro odlišení ostatních záznamů v soupisu bibliografických citací, odkaz je třeba doplnit o tolik prvků (pořadí a rok vydání atd.), kolik je pro toto odlišení nezbytně nutné použít.

Odkaz dané popisné jednotky lze zkrátit zavedením stručné formy názvu nebo zkratky pro název, přičemž zkrácená forma může být zavedena v prvním odkazu nebo v seznamu zkratek. Např. v prvním odkazu je uvedeno „*Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* (dále jen RVP ZV), s. 15.“, v dalším odkazu pak jen „RVP ZV, s. 25.“, tj. zkrácená forma.

Pokud odkazy na stejnou publikaci následují přímo za sebou, je možné použít např. tyto formy odkazování: „Tamtéž, s. 15.“, nebo „Cit. dílo, s. 15.“ Těchto výrazů se užívá pro odkazy následující na téže straně, jinak se jejich užití příliš nedoporučuje.

PŘÍKLADY

„Vnější aktivita (...) odráží aktivaci organismu, tj. jeho připravenost k činnosti, k výkonu.“⁹

...

„Aktivizace žáka učitelem vytváří důležitý předpoklad pro žákovu samostatnou práci.“¹⁰

2.3.3 Citace přímé a nepřímé

Přímou citací se rozumí doslovné převzetí části cizího textu do textu vlastního. Přímá citace může být krácena pomocí výpustky „(...)“ uprostřed textu, mírně upravena (např. náhrada velkého a malého písmene, viz s. 28) nebo graficky zvýrazněna. Citovaný text je třeba také graficky odlišit, nejčastěji pomocí uvozovek, případně formátováním odstavce či písma. V závěrečných pracích by se přímé citace měly objevovat jen sporadicky (např. definice, které mezi sebou srovnáváme, apod.), tedy pokud se nelze bez původního znění v žádném případě obejít.

⁹ MAŇÁK, J. *Rozvoj aktivity, samostatnosti a tvořivosti žáků*, s. 34.

¹⁰ Tamtéž, s. 35.

PŘÍKLAD

„Vnější aktivita (...) odráží aktivaci organismu, tj. jeho připravenost k činnosti, k výkonu“ (Maňák 1998, s. 34, zvýraznění P. B.).

Rovněž **nepřímá citace** je převzetím cizí myšlenky do vlastního textu práce, nikoli však doslovně, ale např. prostřednictvím myšlenkové zkratky, za využití jiné slovní zásoby, která je pro vystižení myšlenky adekvátní, apod. V tomto případě jde o tzv. **parafrázi**, kterou můžeme odlišit od citace graficky (nepoužíváme uvozovky) a použitím odkazu na srovnání uvedené myšlenky se zdrojem (zkratka „srov.“).

PŘÍKLAD

Jedním ze základních úkolů každého, kdo píše odborný text, je vyvarování se převzetí cizích myšlenek bez uvedení původce (srov. Zbíral 2009, s. 135).

Pokud by bylo užito poznámek pod čarou, vypadala by tatáž parafráze následovně:

Jedním ze základních úkolů každého, kdo píše odborný text, je vyvarování se převzetí cizích myšlenek bez uvedení původce.¹¹

Většina citací v závěrečných pracích bude mít formu citace nepřímé. V práci seminární či bakalářské jich bude samozřejmě více než v práci diplomové, kde se očekává větší samostatnost a autorský přínos studenta. Vždy je však třeba usilovat o samostatné vyjadřování a syntézu myšlenek, z nichž práce čerpá, tj. nespokojit se s jejich pouhým převzetím. I v tomto případě platí základní pravidla autorské etiky: Nejenže je nepřípustné vydávat cizí myšlenky za vlastní, ale vážným problémem je rovněž vydávání doslovně převzatého textu či textu pouze nepodstatně upraveného za citaci nepřímou.

Vždy je dobré sledovat způsob užití poznámkového aparátu i bibliografických odkazů, provedení přímých citací i parafrází apod. v oborových

¹¹ Srov. ZBÍRAL, R. *Příručka psaní seminárních a jiných vysokoškolských odborných prací*, s. 135.

odborných časopisech a odborných knihách; číst práce starších kolegů (nezapomenout je vidět kritickým okem) a žádat o radu a metodické vedení vedoucího práce. Tato příručka nastiňuje dvě základní doporučené varianty. Možností odkazování, které splňují výše uvedené kritérium dohledatelnosti použitých zdrojů, však samozřejmě existuje více.¹² Doporučujeme tedy osvojit si jeden ze způsobů odkazování a toho se pak důsledně držet.

¹² Nezmínili jsme např. metodu číselných odkazů, kdy jednotlivé publikace v seznamu použitých zdrojů číslujeme a následně v textu na danou publikaci odkazujeme právě tímto číslem.